

Ички Ишлар Органлари – Халқчил Ва Аҳолининг Ишончли Ҳимоя Қилинишини Кафолатловчи Тузилма

Раджапова Лола Нурадиновна

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси мустақил изланувчиси

Мамлакатнинг тараққиёти ва барқарор ривожланиши кўп жиҳатдан аҳолининг сиёсий ҳокимиятга ишончи, жамият ҳаётида ижтимоий адолат тамойилларининг амал қилиш даражасига боғлиқ. Шу боис, сўнгги йилларда юртимизда мутлақо янгича тизим яратилиши натижасида сиёсий ҳокимиятнинг халққа яқинлашуви кузатилиб, аҳолининг ижтимоий ва сиёсий фаоллиги ошди. Давлатимиз раҳбари томонидан илгари сурилаётган “Халқ давлат органларига эмас, давлат органлари халққа хизмат қилиши керак” деган ҳаётий тамойил тобора ижтимоий воқеликка айланиб бормоқда.

Тараққиёт стратегияси “инсон – жамият – давлат” деган янги тамойил асосида ишлаб чиқилган. Унда Ўзбекистон Республикаси Президенти инсон қадрини биринчи ўринга қўйиши бежиз эмас. Бугунги кунда, барча жабҳада жамият ҳаёти эркинлашди, инсонлар эркин нафас ола бошлади. Бу ўзгаришларни халқ ҳам, дунё ҳам ижобий баҳоламоқда. Барча кўриб, баҳра олиб турган бундай ислохотлар инсон қадрини улғулашда инсонларга шубҳасиз узоқ вақт хизмат қилади. Инсонни эъзозлаш, унинг ҳуқуқ ва эркинликларини амалда таъминлаш – энг муҳим ва долзарб масала ҳисобланади. Шу боис мамлакатимизда инсон ҳуқуқларини таъминлаш соҳасида улкан ишлар амалга оширилмоқда. Негаки, Ўзбекистондаги ислохотларнинг замирида “инсон манфаатлари ҳамма нарсадан устун” деган ҳаётбахш ғоя мужассамдир.

Албатта инсонни эъзозланиши, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳимоя қилиниши деган тушунча ёнида биринчи бўлиб, доимо уларнинг хизматиغا шай турган ички ишлар органлари ходимлари кўз олдимизда гавдаланади.

Бугун ички ишлар органлари фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини жисмоний ва юридик шахсларнинг мулкани, конституциявий тузумни ҳимоя қилиш, қонун устуворлигини таъминлашнинг асосий кафили бўлиб ҳисобланади.

Сўнгги йилларда давлат ва жамият ҳаётининг барча соҳаларида янгиланишлар юз берди, ички ишлар органлари тизимини такомиллаштириш борасида кенг қўламли ишлар амалга оширилиб келинмоқда. Ички ишлар органлари тизимидаги ислохотлар, бир томондан, ушбу тузилмани халқ манфаатларига хизмат қилишга йўналтирилган янги профессионал тузилмага айлантиришга қаратилган бўлса, бошқа томондан эса мамлакатимизда ҳуқуқ-тартиботни, осойишталикни ҳамда қонун устуворлигини таъминлаш, давлат ва жамият манфаатларини, фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини кафолатлашнинг муҳим йўналишларидан бири бўлди[1].

Ички ишлар органлари фаолиятини такомиллаштиришга хизмат қиладиган 13 та қонун, Президентимизнинг 9 та Фармони, 40 та қарор ва 3 та фармойиши, Вазирлар Маҳкамасининг 115 та қарори ҳамда 160 дан зиёд идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди ҳамда уларда белгиланган қоидалар ички ишлар органларининг фаолиятини янада самарадорлигини оширишга хизмат қилиб келмоқда. Тизим фаолиятидаги катта ижобий

бурилишларнинг гувоҳи бўлиб келяпмиз. Яъни ички ишлар органларининг бошқарув тизими тўлиқ мақбуллаштирилиб, 85 фоиз (илгари 54 %) шахсий таркиб бевосита аҳоли учун қулай жойларда хизмат қилиниши таъминланди [2].

Ички ишлар органлари фаолиятини такомиллаштириш билан боғлиқ ҳуқуқий ҳужжатлар таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, ҳар бир қабул қилинган меъёрий ҳужжатда қонун ёки Президент қарори ва бошқа ҳуқуқий ҳужжатми уларнинг асосий негизи ва мазмунида инсон ҳуқуқлари, инсон манфаатлари ва инсон қадрига йўналтирилганлиги кўзга ташланади. Бу эса, ўз навбатида, Ўзбекистон Республикаси асосий қонуни – Ўзбекистон Конституцияси нормалари асосида ўз аксини топган.

Зеро, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 2-моддасида: “Давлат халқ иродасини ифода этиб, унинг манфаатларига хизмат қилади. Давлат органлари ва мансабдор шахслар жамият ва фуқаролар олдида масъулдирлар”, – деб белгилаб қўйилган. Амалга оширилаётган ислохотлар жараёнида ички ишлар органларини халқ манфаатларига хизмат қиладиган ижтимоий тузилмага айлантириш мақсадида яхлит ҳуқуқий тизим яратилмоқда[3].

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар органлари тизимида амалга оширилган ислохотлар ҳақида сўз кетар экан, аввало, соҳада ўтган йилларда кўрилган кенг кўламли чоралар ҳақида тўхталмасликнинг иложи йўқ. Ислохотларнинг мантикий давоми ва шу билан бирга, ички ишлар органларининг айрим вазифа ва функцияларини аниқлаштирилиб, янги бўлинмалар фаолияти ташкил этилди, ички ишлар органларининг жамоатчилик билан ҳамкорлигини янада кенгайтириш ва мустаҳкамлаш билан боғлиқ вазифаларнинг ижросини таъминлаш мақсадида, бир қанча чора-тадбирлар амалга оширилди. Хусусан, Тошкент шаҳрида жамоат тартибини сақлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишнинг сифат жиҳатидан янги тизими жорий этилиши муносабати билан аҳолига энг яқин бўлган жойларда куч ва воситалар фаолиятини бевосита бошқариш ва мувофиқлаштиришга қаратилган самарали тизимни яратиш мақсадида Тошкент шаҳар ички ишлар органларининг амалдаги тузилмаси тубдан такомиллаштирилди. Тошкент шаҳридаги туман ички ишлар бошқармалари негизида туманларни комплекс ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича секторлар ҳудудлари доирасида куч ва воситаларни мақсадли тақсимлаган ҳолда ички ишлар органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бошқармалари, Тошкент шаҳридаги шаҳар ички ишлар бўлимлари ташкил этилди ва улар зиммасига секторлар ҳудудларида жамоат тартибини сақланиши, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишни амалга ошириш учун жавобгарлик юклатилди, ички ишлар бўлимлари бошлиқлари лавозимлари устуворлик асосида профилактика катта инспекторлари орасидан жамланиши белгилаб қўйилди[6].

Бундан ташқари, профилактика инспектори маҳалла раисининг ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш бўйича ўринбосари этиб белгиланди. Хотин-қизларнинг қонуний манфаатларини рўёбга чиқариш ва уларнинг хавфсизлигини таъминлаш учун 362 нафар аёллар масалалари бўйича инспекторлар фаолияти йўлга қўйилди. Илгари ушбу вазифани профилактика инспектори бажариб келган. Аёл инспекторларининг фаолияти йўлга қўйилиши жамиятимиздаги аёлларнинг ҳуқуқ, эркинликлари таъминланишига ҳисса қўшди.

Маҳалладаги хавфсизлик ҳолати ҳар ойда аҳоли томонидан, бу борада амалга оширилган ишлар натижалари эса Халқ депутатлари туман-шаҳар кенгашлари томонидан баҳолаб бориш амалиёти йўлга қўйилди. Яъни туман, шаҳар ички ишлар бўлинмаларининг бошлиқлари – ҳар чоракда, уларнинг ўринбосарлари – ҳар ойда, маҳалла ҳуқуқ-тартибот пунктларининг профилактика катта инспекторлари эса – ҳар олти ойда халқ депутатлари маҳаллий Кенгашларига ҳисоб беришлари белгилангани катта ижобий бурилишга сабабдир. Бу билан ички ишлар органлари фаолиятининг очиклиги, шунингдек, уларнинг фаолиятини халқ вакиллари томонидан назорат қилиб бориш имконияти яратилди[4]. Қолаверса, ички ишлар органларининг халқ вакиллари олдидаги масъулиятини оширишга ва уларнинг ўзаро фойдали ҳамкорлигини кенгайтиришга, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жамоат хавфсизлиги соҳасида кўрилаётган чоралар самарадорлигини оширишга хизмат қилади деб

ўйлаймиз, зеро профессор И.Хамедов тўғри эътибор қаратганидек, “... ижро этувчи давлат органларининг фаолиятининг очиклиги – маъмурий ислохотларнинг кўзгуси” [5] ҳисобланади.

Ҳар бир раҳбар ва ходимнинг жиноятчиликка қарши курашишга бўлган қарашлари тубдан ўзгарди. Уларнинг кундалик хизмат фаолияти рақам ва фоизлар орқасидан қувиш эмас, балки фуқароларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш биринчи навбатдаги вазифага айланди[7].

Ички ишлар органлари тизимидаги амалга оширилаётган ҳуқуқий ислохотлар давомида 2017 йил 10 апрелдаги “Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5005-сон фармони[10], 2017 йил 29 ноябрдаги “Ички ишлар органлари кадрлари билан ишлаш ва уларнинг хизматини ташкил этиш тартибини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3413-сон қарорлари[11] асосида ички ишлар органлари фаолиятида муҳим ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Шунингдек Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 мартда “Жамоат ҳавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6196-сон фармони[12] ва мазкур фармонга мувофиқ, 2021 йил 2 апрелда “Ички ишлар органларининг жамоат ҳавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5050-сон Қарори[13], 2021 йил 15 апрелда “Ички ишлар органлари учун профессионал кадрларни тайёрлашнинг сифат жиҳатидан янги тизимини жорий этиш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5076-сон Қарори[14]лари қабул қилинди. Ушбу фармон ва қарорларнинг барчасида “халқ манфаатлари” устувордир.

Ушбу қарор ва фармонларнинг ижросини таъминлаш мақсадида, жамоат ҳавфсизлигини таъминлаш борасида ички ишлар органларининг Миллий гвардия ва жамоатчилик билан ҳамкорликда 3 босқичли патруллик хизмати ташкил этилди. Жамоат жойларидаги вазиятни кузатиб бориш учун 16 та “Вазиятлар марказ”лари ташкил этилиб, уларга кўчалар, аҳоли хонадонлари ва ижтимоий объектларга ўрнатилган 100 мингдан зиёд видеокамера ва 8 мингдан ортиқ тезкор чакирув тугмалари интеграция қилинди. Жамоат жойларида ҳавфсизликни “инсон омили”ни истисно этган ҳолда таъминлаш учун, йўл-патруль ва пост-патруль хизмати ходимлари 6 100 та “бодикамера”, 179 та алкотестер, 6 514 та ҳуқуқбузарликларни қайд этувчи планшетлар билан таъминланди. Автомобиль йўлларда қоидабузарликларни аниқлаш учун 1 096 та видеокамералар ва 184 та радар мосламалари ўрнатилди. Фуқароларга қоидабузарликни қайд этишга руҳсат берилди. Шунингдек, халқаро стандартларга жавоб берадиган ID-карта, “биометрик” хорижга чиқиш паспорти ва ҳайдовчилик гувоҳномасининг янги намуналари амалиётга жорий этилди[8].

Давлат раҳбари томонидан қабул қилинган мазкур меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда ички ишлар органларининг фаолиятини такомиллаштириш, уни тартибга солиш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, жамоат ҳавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш каби бир қатор вазифалар билан бирга ички ишлар органлари ходимларини ижтимоий ҳимоя қилиш, моддий рағбатлантиришлари белгиланган.

Зеро, Президентимиз Шавкат Мирзиёев ҳам ўз маърузаларидан бирида ички ишлар органлари жамият ҳаётида нақадар муҳим ўрин тутиши ҳақида алоҳида тўхталиб, “Халқимиз Яратгандан аввало тинчлик-хотиржамликни сўрайди. Шундан сўнг, ўз уйим, бошпанам бўлса, оилам, бола-чақам билан соғ-саломат яшасам, дейди. Биз халқимизнинг ана шундай орзу-ниятларини рўёбга чиқариш учун иккита масалага, яъни ички ишлар ва соғлиқни сақлаш тизимини ислох қилишга катта эътибор қаратаямиз” [9]деган эдилар.

Ички ишлар органлари фаолиятида олиб борилаётган ислохотларнинг мантиқий давоми сифатида, шунингдек, ички ишлар органларини аҳолининг ишончли ҳимоячиси сифатида

халқчил профессионал тузилмага айлантириш, уларнинг фуқаролар, жамоат ташкилотлари ҳамда кенг жамоатчилик руҳида ишлашнинг таъминлаш, маҳаллалар, аҳоли турар жойлари ва бутун юртимизда қонун устуворлиги, тинчлик-осойишталикни янада мустаҳкамлаш мақсадида, ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ–60-сон Фармони ижросини таъминлаш юзасидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 20 январда “Ички ишлар органларини халқчил профессионал тузилмага айлантириш ва аҳоли билан янада яқин ҳамкорликда ишлашга йўналтириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ–10-сон Қарори қабул қилинди.

Мазкур қарор ички ишлар органларини аҳолининг ишончли ҳимоячиси сифатида халқчил профессионал тузилмага айлантириш, уларнинг фуқаролар, жамоат ташкилотлари ҳамда кенг жамоатчилик билан яқин ҳамкорликда, ўзаро ишонч ва ҳамжиҳатлик руҳида ишлашнинг таъминлаш, маҳаллалар, аҳоли турар жойлари ва бутун юртимизда қонун устуворлиги, тинчлик-осойишталикни янада мустаҳкамлашга қаратилган муҳим ҳуқуқий ҳужжат бўлди. Унга асосан, “Ички ишлар органлари ходимларининг касбий маданият ва хизмат интизоми кодекси” тасдиқланди[11].

Мазкур Кодекс, энг аввало, ички ишлар органлари ходимларини “Инсон қадрини учун” тамойили асосида давлатнинг юксак маънавий-ахлоқий фазилатларга эга, ўз бурчига содиқ, ватанпарвар ва халқпарвар вакили этиб тарбиялаш орқали аҳолининг чинакам розилигига эришиш, ички ишлар органлари ходимларида хизмат вазифаларига ҳалол, виждонан, Ватан ва халқ олдидаги бурчини чин дилдан ҳис этган ҳолда, юксак масъулият билан ёндашиш, жамиятда умумэътироф этилган одоб-ахлоқ нормаларига сўзсиз амал қилиш туйғусини шакллантириш, ички ишлар органларида содир этилиши мумкин бўлган ноҳўя хатти-ҳаракатлар, суиистеъмолчилик ва коррупция ҳолатларининг барвақт олдини олиш, ҳуқуқ-тартибот тизими обрўсига салбий таъсир кўрсатувчи низоли вазиятларни юзага келтирмаслик каби муҳим вазифаларни ўз ичига олади.

Бундан ташқари, инсон омилини истисно этиш ҳамда коррупция ҳолатларининг барвақт олдини олиш мақсадида ички ишлар органларида кадрлар билан ишлаш, хизматни ўташ қоидаларига риоя этилишини таъминлаш, шунингдек, шахсий таркиб ва уларнинг оила аъзоларини ижтимоий ҳимоя қилиш тизимини замон талабларига мос равишда тўлиқ рақамлаштириш белгилангани соҳада учраётган кўплаб салбий ҳолатларнинг олдини олишга хизмат қилиши кўзда тутилган. Шунингдек, ислохотлар натижасида ички ишлар органлари тизимини малакали, етук кадрлар билан таъминлашда лавозимга кадрларни танлаш ва тавсия этиш бўйича замонавий демократик тамойилларга асосланган ҳуқуқий механизм яратилди[10].

Давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан Янги Ўзбекистонда ички ишлар органлари тизимини янада ривожлантириш, ички ишлар органларини халқнинг ишончли ҳимоячиси сифатида халқ профессионал тузилмасига айлантириш, аҳоли билан аниқ мақсадли ишлашга қаратилган ташаббуслари ижросини таъминлаш мақсадида, келгусида жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида ички ишлар органларининг хизмат фаолиятини тубдан такомиллаштириш, кўча ва жамоат жойларида жамоат тартибини сақлаш бўйича Миллий гвардия билан жавобгарлик ҳудудларни қатъий ажратган ҳолда мавжуд куч ва воситаларининг ягона бошқарув тизимини жорий этиш, ўз навбатида, барча наряд ва патрулларни масофадан туриб бошқариш, уларнинг хизмат фаолияти самарадорлигини ошириш учун замонавий ахборот-коммуникация тизимлари жорий этилди.

Шунингдек, ходимларнинг маънавий дунёқарашини ошириш, фуқаролар билан хушмуомалада бўлишини таъминлаш борасида ҳар бир ходимнинг хатти-ҳаракатларига алоҳида баҳо беришга ҳамда унинг хулқ-атворидан келиб чиқиб, аниқ тарбиявий тадбирларни ўтказишга қаратилган “ходимбай” тизими жорий этилди. Бундан ташқари, фуқаролар учун қўшимча қулайликлар яратиш, асосий хизмат фаолияти йўналишларида

манфаатлар тўқнашувига йўл қўймаслик ва “инсон омили” таъсирини камайтириш мақсадида тизимни босқичма-босқич тўлиқ рақамлаштириш ишлари давом эттирилмоқда.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, тизимда амалга оширилаётган ишларнинг самарадорлигини аниқлаш ва комплекс баҳолаш бўйича шаффоф рақамли электрон дастурни жорий этиш, бунинг учун, унинг индикатор ва субиндикаторларини шакллантириб амалиётга тадбиқ этиш масаласи муҳим аҳамият касб этмоқда. Бу эса, ички ишлар органлари соҳавий хизматлари раҳбарларининг ҳудудларда ҳуқуқ устуворлиги ва қонунийликни таъминлаш борасидаги масъулиятини кучайтиришга, бунинг натижасида тегишли халқаро рейтинг ва индексларда мамлакатимизнинг ўрни янада яхшиланишига хизмат қилади.

1. Ўзбекистонда халқпарвар ички ишлар тизимини яратиш истикболлари. Монография. Ў.Х.Мухамедов.Т.2020. Б.3.
2. <https://iiv.uz/oz/news/ichki-ishlar-organlari-tizimida-amalga-oshirilgan-islohotlar>
3. «Эл тинчлигини таъминлаш, барқарорликни сақлаш йўлида ходимларимиз ўз ҳаётини ҳам аямайди» – Пўлат Бобожонов билан катта интервью// <https://uza.uz/uz/posts/ichki1-ishlar-vaziri-el-tinchligini-taminlash-bar-arorlikni-s-15-08-2020>.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти фармони “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6196-сон (2021 йил 26 март) фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.03.2021 й.,06/21/6196/0240-сон.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ички ишлар органларида кадрлар билан ишлаш ва уларнинг хизматини ташкил этиш тартибини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2017 йилнинг 29 ноябрь кунги қарори. lex.uz.
6. 2017 йил 8 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасида маъмурий ислохотлар Концепцияси тўғрисида”ги ПҚ-5185-сон; “Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-27-сон (2021 йил 29 ноябрь) фармони // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.12.2021 й., 06/21/27/1116-сон.; 2021 йил 2 апрелдаги “Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5050-сон қарори// Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 02.04.2021 й., 07/21/5050/0280-сон; 2021 йил 15 апрелдаги “Ички ишлар органлари учун профессионал кадрларни тайёрлашнинг сифат жиҳатдан янги тизимини жорий этиш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5076-сон қарори ва бошқалар.
7. <https://iiv.uz/oz/news/ichki-ishlar-organlari-tizimida-amalga-oshirilgan-islohotlar>
8. <https://iiv.uz/oz/news/ichki-ishlar-organlari-tizimida-amalga-oshirilgan-islohotlar>
9. <https://daryo.uz/k/2017/12/07/shavkat-mirziyoyev-turli-unvonlar-orden-va-medallarni-oz-egalariga-topshirdi>
10. С.Т.Ахмедова. Ички ишлар органлари тизимида амалга оширилаётган маъмурий-ҳуқуқий ислохотлар. Ҳуқуқий Олам. Б.69
11. <https://bviib.uz/uz/news/ichki-ishlar-organlari-xalqchil-hamda-professional-tuzilmaga-aylandi>. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 15-сон, 243-модда, 37-сон, 982-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 07.06.2018 й., 06/18/5456/1316-сон; 11.12.2019 й., 06/19/5892/4134-сон; 17.03.2021 й., 06/21/6188/0216-сон.
12. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 30.11.2017 й., 07/17/3413/0334-сон; 01.06.2018 й., 06/18/5454/1290-сон, 24.08.2018 й., 07/18/3919/1787-сон, 02.11.2018 й., 06/18/5566/2153-сон; 07.03.2019 й., 07/19/4229/2710-сон, 30.05.2019 й., 07/19/4343/3206-

сон, 14.12.2019 й., 06/19/5894/4161-сон; 23.04.2020 й., 06/20/5983/0490-сон; 09.10.2020 й., 07/20/4857/1357-сон; 27.01.2021 й., 06/21/6146/0065-сон; 24.02.2021 й., 06/21/6176/0156-сон, 02.04.2021 й., 07/21/5050/0280-сон, 15.04.2021 й., 07/21/5076/0347-сон, 20.05.2021 й., 06/21/6230/0473-сон

13. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.03.2021 й., 06/21/6196/0240-сон.
14. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 02.04.2021 й., 07/21/5050/0280-сон.
Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 15.04.2021 й., 07/21/5076/0347-сон.